

ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI - SERIA DREPT

Menținerea în eroare cu ocazia încheierii sau executării contractelor**Ionuț Chisăr**

Facultatea de Drept, Universitatea din București

Rezumat: *Prezentul articol își propune să realizeze o analiză a uneia dintre cele două modalități normative prevăzute de Codul penal anterior pentru înșelăciunea în convenții, respectiv menținerea în eroare cu ocazia încheierii sau executării contractelor, prin raportare la norma de incriminare din Codul penal în vigoare. Întrucât Codul penal actual a renunțat la incriminarea distinctă a înșelăciunii în convenții (desigur, fără a dezincrimina astfel fapta), iar textul incriminator actual nu face referire la acte de menținere, ci doar la acte de inducere în eroare, este util a se analiza dacă în acest context infracțiunea de înșelăciune se mai poate săvârși prin menținerea în eroare a subiectului pasiv.*

Cuvinte cheie: *înșelăciune, înșelăciunea în convenții, eroare, menținere în eroare, inducere în eroare, pagubă.*

Maintaining a person in a state of error during the conclusion or execution of contracts

Abstract: *This article aims to analyze one of the two normative approaches outlined in the former Criminal Code regarding fraud in agreements, specifically the act of maintaining someone in a state of error during the conclusion or execution of contracts, in light of the incriminating provisions of the Criminal Code in force. Considering that the current Criminal Code no longer separately criminalizes fraud in agreements (without, of course, thereby decriminalizing the act itself), and that the current incriminating text addresses only acts of deception rather than acts of maintaining someone in error, it is useful to assess whether, in this context, the criminal offense of fraud can still be perpetrated by maintaining the passive subject in a state of error.*

Key words: *fraud, fraud in agreements, error, maintaining a person in a state of error, deception, damage.*

I. ASPECTE INTRODUCATIVE

Deși înșelăciunea în convenții a fost incriminată pentru prima dată distinct, ca variantă specială a infracțiunii de înșelăciune, în Codul penal Carol al II-lea la art. 551¹ (*înșelăciunea în convențiuni*), regăsim mențiuni referitoare la raporturi comerciale inclusiv în textul incriminator al Codului penal din 1864, astfel că s-ar putea susține că înșelăciunea în

¹ Art. 551 C. pen. 1937: *Comite delictul de înșelăciune în convențiuni și se pedepsește după distincțiile din art. 549, acela care, cu ocazia încheierii sau exercitării unei convențiuni, induce sau menține în eroare pe cealaltă parte, în așa fel, încât, fără această eroare, ea nu ar fi încheiat sau executat convenția în condițiile stipulate.*

convenții a fost incriminată inclusiv prin acest Cod². În Codul penal 1968 înșelăciunea în convenții săvârșită cu prilejul încheierii sau executării unui contract³ era incriminată ca variantă specială la art. 215 alin. (3)⁴.

Elementul material pentru înșelăciunea în convenții se realiza prin *inducerea* sau prin *menținerea* în eroare a subiectului pasiv cu prilejul încheierii sau executării unui contract⁵. În doctrină s-a subliniat că, deși textul incriminator al variantei speciale a înșelăciunii nu prevedea expres cum se realizează inducerea în eroare, respectiv prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, modul de realizare a inducerii sau a menținerii în eroare era implicită, iar aplicabilitatea dispozițiilor alin. (1) fiind incontestabilă⁶.

Codul penal actual incriminează înșelăciunea într-o singură variantă tip, prevăzută și pedepsită de art. 244 alin. (1) C.pen.⁷ și două variante agravate, prevăzute și pedepsite de art. 244 alin. (2) C.pen. - când fapta a fost săvârșită prin folosirea de nume sau calități mincinoase ori de alte mijloace frauduloase și art. 256¹ C.pen. - atunci când prin fapta săvârșită s-au produs consecințe deosebit de grave (o pagubă mai mare de 2.000.000 lei).

Codul penal actual a renunțat la incriminarea separată a înșelăciunii în convenții. Astfel doctrina a subliniat faptul că „*s-a renunțat la prevederea distinctă a înșelăciunii în convenții, ca variantă specială, având în vedere că varianta tip este acoperitoare și pentru această variantă. Așadar, nu este vorba despre o dezincriminare, cum greșit s-ar putea crede, ci despre o simplificare a textului*”⁸. S-a atras atenția la momentul apropiat de intrarea în vigoare a Codului penal actual că, raportat la extinderea sferei de incidență a incriminării prin renunțarea la condiția ca inducerea în eroare să fie de așa natură încât să fie determinantă la încheierea sau executarea contractului, rămâne în sarcina doctrinei și a jurisprudenței să stabilească în ce măsură natura sau profunzimea erorii induse vor avea

² În Codul penal din 1864 înșelăciunea era incriminată în mai multe articole (art. 332-334):

Art. 332: *Acela care, în vedere de-a împărtăși folos, face să nască o amăgire în paguba averii altuia, sau făcând să treacă de adevărate fapte mincinoase, sau prefăcând în mincinoase fapte adevărate, ori suprimându-le de tot, este culpabil de înșelăciune.*

Art. 333: *Înșelăciunea, de nu va fi anume pedepsită de lege cu o pedeapsă specială, se va pedepsi îndeobște cu închisoarea dela o luna până la un an și cu amendă dela 26 până la 2000 lei.*

Art. 334: *Cel ce va întrebuința sau nume, sau calități mincinoase, sau uneltiri viclene, ca să înduplece pe oameni a crede vre-o întreprindere mincinoasă, vre-o putere sau vre-un credit închipuit, ori ca să facă a naște speranța sau temerea vre-unei izbutiri, vre-unei nenorociri sau a vre-unei întâmplări himerice, și printr'acesta va amăgi pe cine-va să-i dea bani, mobile sau obligațiuni, dispozițiuni, bilete, promisiuni, chitanțe sau înscrisuri liberatoare și, prin vre-unul dintr'acele mijloace, va lua sau va cerca să ia cu viclenie, toată sau parte din averea altuia, se va pedepsi cu închisoarea dela șase luni până la doi ani și cu amendă dela 26 până la 1000 lei, fără a se apăra cu acesta de alte mai mari pedepse ce i s'ar cuveni de va cădea în crimă de plăsmuire.*

³ T. Medeanu în M. Basarab, V. Pașca (coord.), Codul penal comentat. Vol. II, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 460.

⁴ Art. 215 C. pen. 1968: (3) *Inducerea sau menținerea în eroare a unei persoane cu prilejul încheierii sau executării unui contract, săvârșită în așa fel încât, fără această eroare, cel înșelat nu ar fi încheiat sau executat contractul în condițiile stipulate, se sancționează cu pedeapsa prevăzută în alineatele precedente, după distincțiile acolo arătate.*

⁵ V. Cioclei, Drept penal. Partea Specială, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 297.

⁶ M. C. Dobrilă, Infrațiunea de înșelăciune în vechiul și noul Cod penal, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 159.

⁷ Art. 244 C. pen. 2009. *Înșelăciunea: (1) Inducerea în eroare a unei persoane prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate, cu scopul de a obține un folos patrimonial injust și dacă s-a pricinuit o pagubă se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani.*

⁸ V. Cioclei, Drept penal. Partea Specială, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 304.

relevantă cu privire la existența infracțiunii, în ipoteza comiterii faptei cu prilejul încheierii sau executării unui contract⁹.

După mai bine de 10 ani de la intrarea în vigoare a Codului penal actual se pot identifica potențiale probleme privind modificarea sferei de incriminare. Astfel, dincolo de extinderea sferei de incriminare (prin eliminarea condiției ca eroarea să fi fost determinantă pentru încheierea sau executarea contractului - *causa dans contractui*¹⁰), nu poate fi ignorat faptul că textul incriminator actual, spre deosebire de cel anterior, nu mai face referire și la acte de menținere în eroare. În acest context, apreciez că este de interes o analiză a posibilității de săvârșire sub imperiul Codului penal în vigoare a infracțiunii de înșelăciune prin menținerea în eroare a victimei, atunci când fapta este săvârșită cu prilejul încheierii sau executării unui contract.

II. NOȚIUNILE DE INDUCERE, RESPECTIV DE MENȚINERE ÎN EROARE SE GREFEAZĂ PE PREMISE DIFERITE

În ceea ce privește elementul material al infracțiunii de înșelăciune în Codul penal actual, au fost exprimate două opinii. Potrivit primei opinii, majoritare, elementul material constă în *inducerea în eroare*, care se poate săvârși în două modalități, respectiv prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate. Potrivit celei de-a doua opinii, elementul material constă în *„acțiunea de a prezenta în mod nereal o anume situație, respectiv acțiunea prin care făptuitorul înfățișează, arată, expune, aduce la cunoștința altei persoane o anumită situație de fapt căreia îi atribuie o altă aparență decât cea reală”*¹¹, iar urmarea imediată *„dublu condiționată: de rezultatul constând în inducerea în eroare și de producerea unei pagube”*¹². Autoarea subliniază în continuare că *„infracțiunea este una cu conținut închis, niciun alt act de inducere în eroare nu realizează tipicitatea incriminării”*¹³.

Într-o optică diferită¹⁴, dar aliniată opiniei majoritare, s-a susținut că *„precizarea legiuitorului din textul de incriminare conform căreia inducerea în eroare se poate realiza prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase sau ca mincinoasă a unei fapte adevărate este superfluă”* și că *„singurul aspect relevant al precizării legiuitorului privind modul în care trebuie realizată inducerea în eroare este acela că inducerea în eroare trebuie să se refere la fapte”*, iar nu la aprecieri subiective.

Pornind de la aceste două opinii, apare problema includerii în conținutul constitutiv al infracțiunii de înșelăciune în reglementarea actuală a actelor de menținere în eroare. Însă pentru a efectua această analiză este necesar mai întâi să ne aplecăm asupra sensului noțiunilor de inducere în eroare, respectiv de menținere în eroare.

Inducerea în eroare este un act de amăgire a persoanei vătămate, *„de surprindere a*

⁹ *Idem*, p. 304.

¹⁰ V. Dongoroz (și colaboratorii), Explicații teoretice ale Codului penal român, Vol. III, Ediția a 2-a, Ed. Academiei Române, All Beck, București, 2003, p. 497.

¹¹ I. Kuglay în Codul penal. Comentariu pe articole, Ediția 3, ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 880; în sens similar, a se vedea și Gh. Ivan, M.-C. Ivan, Drept penal. Partea specială. Conform Codului penal. Ediția 6, Ed. C.H. Beck, București, 2024, p. 284.

¹² I. Kuglay, Op. cit., p. 888.

¹³ *Idem*, p. 880.

¹⁴ S. Bogdan, D. A. Șerban, Drept penal. Partea specială - Infracțiuni contra patrimoniului, contra autorității, de corupție, de serviciu, de fals și contra ordinii publice, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 131.

încrederii persoanei față de care se efectuează această acțiune”¹⁵ și presupune „crearea unei imagini deformate asupra realității”¹⁶. Codul penal nu oferă o definiție specifică a inducerii în eroare, însă textul incriminator stabilește doar două modalități în care inducerea în eroare poate fi realizată. Însă chiar și cu această limitare, inducerea în eroare poate fi realizată prin mijloace variate¹⁷ și ingenioase¹⁸ (afirmații, susțineri verbale sau scrise, trucuri, înscenări¹⁹, disimulări, deghizări²⁰ etc.) pornind de la simpla amăgire a persoanei vătămate, până la folosirea unor mijloace mai sofisticate precum utilizarea de documente falsificate sau atribuirea de identități false. Legiuitorul a folosit expresii de o largă generalitate pentru a delimita activitatea incriminată²¹.

Terminologic, în sensul comun, cuvântul „inducere”²² se referă la un îndemn, o provocare spre a face sau a crede ceva. Astfel, inducerea în eroare presupune provocarea unei erori în percepția unei persoane cu privire la realitatea obiectivă. Pentru a putea realiza o inducere în eroare, aceasta trebuie să se grefeze pe o situație preexistentă în care persoana vătămată are o percepție corectă despre un fapt, percepție ce urmează a fi denaturată prin conduita subiectului activ. Astfel, în doctrină s-a afirmat că „este suficient ca victima să se găsească în eroare ca urmare a conduitei agentului”²³. Cu alte cuvinte, subiectul activ exercită acte de convingere a victimei prin care modifică reprezentarea pe care aceasta o are asupra unui element de fapt.

Menținerea în eroare, prevăzută de dispozițiile art. 215 alin. (3) din Codul penal 1968, constituie tot o amăgire²⁴. Din punct de vedere terminologic, prin „a menține”²⁵ înțelegem a păstra ceva în aceeași formă sau stare în care se afla la un moment dat, respectiv a lăsa neschimbat.

În doctrină s-a reținut că „menținerea în eroare a victimei presupune că aceasta nu cunoaște anumite fapte, situații, stări care există în realitate sau le cunoaște într-o formă denaturată necorespunzătoare realității. Prin activitatea sa, făptuitorul contribuie ca victima să rămână în această stare de necunoaștere sau cu o cunoaștere deformată a realității și îi întărește chiar această părere greșită pe care o are”²⁶.

Pornind de la această definiție se observă că spre deosebire de inducerea în eroare, menținerea în eroare „presupune nu crearea, ci păstrarea în mintea victimei a reprezentării greșite a realității la care aceasta a ajuns independent de activitatea făptuitorului, iar în acest caz făptuitorul nu face decât să se folosească de starea în care se găsește persoana

¹⁵ V. Dongoroz (și colaboratorii), Explicații..., p. 496.

¹⁶ *Idem*, p. 296.

¹⁷ M.-S. Pocora, M. Pocora, *Infrațiuni contra patrimoniului prin nesocotirea încrederii*, Ed. Universul Juridic, București, p. 120.

¹⁸ T. Manea, C. N. Constantinescu, H. Ș. Tiugan, *Drept penal. Partea specială. Infrațiuni contra persoanei. Infrațiuni contra patrimoniului*, Ediția a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2024, p. 452.

¹⁹ S. Bogdan, D.A. Șerban, *Op. cit.*, p. 131.

²⁰ M. I. Rusu, *Drept penal. Partea specială. Vol. I - Infrațiuni contra persoanei și contra patrimoniului*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 336.

²¹ M. Udrioiu, *Drept penal. Partea specială, Ediția a 3-a*, Ed. C.H. Beck, București, 2022, p. 557.

²² www.dexonline.ro.

²³ S. Bogdan, D.A. Șerban, *Op. cit.*, p. 131

²⁴ V. Dongoroz (și colaboratorii), *Explicații...*, p. 497.

²⁵ www.dexonline.ro.

²⁶ T. Vasiliu ș.a., *Codul penal al Republicii Socialiste România comentat și adnotat. Partea specială, Vol. I*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 321.

vătămată”²⁷. În sens similar, s-a susținut că „prezentarea frauduloasă, denaturată sau alterată a realității trebuie să fie aptă de a inspira încrederea victimei și de a o induce în eroare, de a o amăgi sau de a o menține în eroarea produsă anterior”²⁸.

În doctrină s-a exprimat și opinia potrivit căreia menținerea în eroare ar echivala cu o conduită omisivă, respectiv neprezentarea unei împrejurări adevărate sau false, după caz, pentru a nu înlătura o eroare preexistentă, dar neprovocată²⁹. Autorul efectuează o analiză a posibilității de săvârșire a infracțiunii de înșelăciune prin omisiune. Concluzia sa este că fapta ar putea fi săvârșită doar prin acțiune: „raportat la acest aspect, credem că noul text de incriminare aduce și o dezincriminare parțială a înșelăciunii comise prin menținerea în eroare sau prin omisiune” și că „această dezincriminare ar trebui să opereze doar în situația în care avem o tăcere pură, nu și în situația în care tăcerea, prin mesajul pe care îl poartă implicit, poate fi considerată ca o modalitate concretă de prezentare a unei fapte adevărate ca mincinoasă sau viceversa”³⁰. Consider că această opinie nu ține cont pe de o parte de sensul noțiunii de „menținere în eroare”, iar pe de altă parte de faptul că menținerea în eroare se putea realiza atât printr-o acțiune, cât și printr-o inacțiune. Astfel, argumentele invocate cu privire la dezincriminarea parțială nu acoperă și actele de menținere în eroare săvârșite prin acțiune. Totuși, opinia nu este singulară, existând și practică judiciară în acest sens: „față de toate aceste considerente, instanța a apreciat că în speță sunt îndeplinite toate cele trei condiții pentru existența laturii obiective a infracțiunii de înșelăciune, respectiv existența unei acțiuni de inducere în eroare prin omisiune (menținerea în eroare a pacienților asupra calității de medic respectiv asistent stomatolog), existența unei conduite autopăgubitoare (plata serviciilor medicale stomatologice de către persoanele vătămate) și realizarea unui folos material injust de către făptuitor (primirea sumelor de către inculpate cu titlu de preț al serviciilor medicale stomatologice prestate)”³¹.

Raportat la sensul fiecăreia dintre cele două noțiuni, putem conchide că acestea se grefează pe premise diferite, astfel că ele nu sunt echivalente. În cazul inducerii în eroare subiectul pasiv are inițial o reprezentare corectă asupra unui fapt, sau chiar nu are niciun fel de reprezentare asupra faptului respectiv, iar ulterior acțiunilor sau inacțiunilor subiectului activ, această percepție este schimbată (sau creată). În cazul menținerii în eroare reprezentarea subiectului pasiv asupra realității obiective este deja eronată la momentul la care intervine subiectul activ, astfel că acțiunile sau inacțiunile subiectului activ au rolul doar de a întări convingerea subiectului pasiv cu privire la percepția sa, respectiv de a evita modificarea reprezentării acestuia cu privire la realitatea obiectivă. Menținerea în eroare presupune o eroare preexistentă (eroarea produsă anterior³²), astfel că într-o atare situație inducerea în eroare nu mai poate avea loc.

De altfel, se observă că textul incriminator al variantei-tip prevăzute de art. 215 C. pen. 1969 și al celei prevăzute de art. 244 C. pen. actual sunt aproape identice (singura diferență fiind că textul anterior face referire la folos material injust, în timp ce textul actual se referă la folos patrimonial injust), fără însă ca această diferență să aibă consecințe

²⁷ M.C. Dobrilă, Op. cit., p. 161.

²⁸ A. Boroș, Drept penal. Partea specială, Ediția 8, Ed. C.H. Beck, București, 2024, p. 300.

²⁹ S. Bogdan, D.A. Șerban, Op. cit., p. 132-133.

³⁰ Idem, p. 135.

³¹ Curtea de Apel Suceava - Secția penală și pentru cauze cu minori, Hotărâre nr. 243/2024 din 29.02.2024, cod RJ 62e7d92dd.

³² V. Dobrinioiu în Noul Cod penal comentat. Partea specială, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 307.

juridice, iar în ceea ce privește *menținerea în eroare*, în doctrină s-a subliniat faptul că „*acest mod de a amăgi este prevăzut însă numai pentru varianta specială a înșelăciunii [art. 215 alin. (3)]*”³³. Cu alte cuvinte, în vechea reglementare, pentru varianta-tip a infracțiunii de înșelăciunii nu era prevăzută și modalitatea menținerii în eroare. Prin urmare, atât timp cât cele două texte sunt aproape identice, nici textul incriminator actual nu ar sancționa menținerea în eroare.

Revenind la cele două opinii exprimate privind *verbum regens* al infracțiunii de înșelăciune, este discutabil în ce măsură oricare dintre ele pot genera concluzia că acțiunea sau inacțiunea de menținere în eroare a unei persoane ar putea realiza elementul material al acestei infracțiuni. Dacă ne raportăm la opinia minoritară, *inducerea în eroare* reprezintă una dintre cele două condiții privind urmarea imediată³⁴, ceea ce înseamnă că ar trebui să se stabilească o legătură de cauzalitate între *verbum regens* (prezentarea ca adevărată a faptei mincinoase sau invers) și starea de eroare provocată³⁵. Însă din moment ce victima se afla deja în eroare înainte de săvârșirea faptei, nu se mai poate stabili legătură de cauzalitate între acțiunile făptuitorului și rezultat. Prin urmare, interpretarea propusă ar exclude menținerea în eroare ca rezultat al infracțiunii de înșelăciune. Pe de altă parte, prin raportare la opinia majoritară, observăm că elementul material nu conține nicio referire la acțiunea/inacțiunea de menținere în eroare. Or, atât timp cât *inducerea în eroare* și *menținerea în eroare* au sensuri diferite, iar textul incriminator se referă exclusiv la *inducere în eroare*, este discutabil în ce măsură se poate argumenta că actele de menținere în eroare sunt echivalente celor de *inducere în eroare* și că astfel există o suprapunere totală a incriminării actuale peste incriminarea anterioară privind înșelăciunea în convenții. Ambele orientări sunt de natură să genereze o discuție privind respectarea principiului legalității incriminării, întrucât în contextul în care textul legal nu (mai) face nicio referire la menținerea în eroare sancționarea unei astfel de conduite ar putea reprezenta o analogie în defavoarea persoanei acuzate.

III. PROBLEME APĂRUTE ÎN PRACTICA JUDICIARĂ

Dacă menținerea în eroare nu mai reprezintă o modalitate de săvârșire a infracțiunii de înșelăciune înseamnă că prin intrarea în vigoare a noului Cod penal infracțiunea de înșelăciune în convenții a fost parțial dezincriminată. Deși nu s-a pus direct problema unei astfel de dezincriminări, am identificat în practica judiciară hotărâri prin care instanțele de judecată au considerat ca neavând relevanță penală actele de menținere în eroare.

În speță, inculpații au fost trimiși în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de înșelăciune în formă continuată, aceștia realizând atât acte de *inducere*, cât și de *menținere în eroare*, acestea din urmă fiind săvârșite ulterior producerii pagubei în patrimoniul persoanei vătămate. În cauză s-a reținut forma continuată a infracțiunii pentru că, deși paguba trebuie să fie prezentă la fiecare act care conferă înșelăciunii forma continuată³⁶, în speță actele de menținere în eroare au ajutat făptuitorii să păstreze folosul material injust.

³³ V. Dongoroz (și colaboratorii), *Explicații...*, p. 497.

³⁴ În sens similar, a se vedea și G. Antoniu, T. Toader (coord.), *Explicațiile noului Cod penal*. Volumul III, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 538.

³⁵ V. Dongoroz (și colaboratorii), *Explicații...*, p. 498.

³⁶ I. Surdescu, notă critică la Decizia nr. 1570/2000, a C.A. București, Secția a II-a penală, în C.A.B. 2000, p. 86 *apud* în V. Cioclei, *Drept penal. Partea Specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 300.

„Astfel cum a reținut și instanța de fond, mecanismul de fraudare a persoanelor vătămate a constat în inducerea în eroare cu privire la existența fizică a utilajelor ce făceau obiectul contractelor de finanțare. În acest scop, inculpații, prin convență între ei, au plăsmuit o serie de documente (contracte de vânzare-cumpărare, procese-verbale de predare-primire și recepție, facturi fiscale, certificate de garanție) prin care au creat aparența că utilajele se află în circuitul civil, obținându-se astfel finanțarea achiziționării lor de către utilizator”³⁷. Inculpații se adresau companiei de leasing, solicitând finanțarea pentru achiziționarea unor utilaje tehnice (utilaje ce nu sunt supuse înmatriculării) de la un unic distribuitor. Ulterior încheierii contractului, suma finanțată era plătită societății distribuitoare care încasa astfel suma respectivă de bani în mod injust. În aceste condiții, compania de leasing, care era proprietarul bunului până la plata ratei reziduale, achiziționa un bun fictiv, iar garanția executării contractului de leasing purta asupra unui bun inexistent. Pentru a reuși executarea acestei scheme infracționale în mai multe rânduri, înainte ca fapta să fie descoperită, membrii grupului infracțional organizat au convenit „plata temporară a ratelor de leasing de către utilizatori, pentru a crea aparența îndeplinirii obligațiilor contractuale privind livrarea bunurilor”³⁸, astfel că societatea de leasing a descoperit fraudă abia după mai multe luni, după ce fuseseră încheiate mai multe astfel de contracte de leasing („Cert este că prin înțelegerea avută cel puțin cu numitul ****, în sensul inducerii și menținerii în eroare la încheierea și executarea contractelor tripartite și contractelor de leasing a fost posibilă continuarea relației cu societatea de leasing și implicit prejudicierea acesteia...”³⁹).

Întrucât în cauză au operat o serie de disjungeri, bineînțeles, s-a ivit și ocazia soluțiilor divergente. Într-una dintre situații, instanța a dispus încetarea procesului penal, considerând că momentul de la care curge termenul de prescripție este „data consumării presupuselor fapte deduse judecății, (data încheierii contractelor de leasing financiar, și nu data ultimei plăți a ratelor de leasing, reținând că aceasta reprezintă o obligație asumată prin contractele încheiate)”⁴⁰. Soluția a fost menținută și de Curtea de Apel București, cu aceeași motivare lacunară⁴¹. Prin urmare, deși din situația de fapt dedusă judecății rezulta că plata ratelor de leasing reprezenta doar o modalitate de a menține în eroare persoana vătămată (iar nu o chestiune ce ținea de executarea contractului de leasing), astfel încât schema infracțională să poată fi utilizată în repetate rânduri, instanța a considerat că aceste plăți nu părăsesc sfera ilicitului civil.

Soluția este în mod evident greșită. Infracțiunea de înșelăciune se consumă în momentul în care se produce o pagubă în patrimoniul subiectului pasiv⁴², iar nu în momentul realizării actelor de inducere în eroare (momentul încheierii contractului de leasing). În ceea ce privește momentul producerii pagubei, putem considera că paguba s-a produs fie în momentul în care a fost efectuată ultima plată, fie în momentul transferului sumei de bani de către subiectul pasiv, în speță compania de leasing.

Dacă ne raportăm la momentul efectuării ultimei plăți ca fiind data producerii

³⁷ Curtea de Apel Bacău, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, *Decizia penală nr. 1390 din 16.12.2016*.

³⁸ *Idem*.

³⁹ J. Onești, Sentința penală nr. 906 din 10.11.2017.

⁴⁰ Judecătoria Sectorului 1 București, Secția penală, *Sentința penală nr. 252 din 24.04.2018*.

⁴¹ Curtea de Apel București, Secția I penală, *Decizia penală nr. 1014 din 06.07.2018*.

⁴² V. Cioclei, *Drept penal. Partea specială I. Infracțiuni contra persoanei și infracțiuni contra patrimoniului*. Ediția 9, Ed. C.H. Beck, București, 2024, p. 395.

pagubei, din perspectiva termenului de prescripție actele de menținere în eroare (plățile ratelor) nu vor avea relevanță. Însă, dacă paguba nu se mai produce, actele de inducere, respectiv de menținere în eroare vor putea reprezenta tentativă la infracțiunea de înșelăciune în formă continuată.

Consider însă că în situația dată paguba s-a produs în momentul efectuării plății de către compania de leasing pentru următoarele argumente. În primul rând, raportat la dispozițiile Ordonanței de Urgență nr. 51/1997 privind operațiunile de leasing și societățile de leasing⁴³, „*contractul de leasing putem reține că este contractul prin care o parte numită locator/finanțator transmite dreptul de folosință asupra unui bun proprietatea celeilalte părți, numită locatar/utilizator, în schimbul plății periodice a unei sume de bani, denumită rată de leasing, cu dreptul locatorului/utilizatorului ca, la expirarea duratei contractului, să opteze pentru cumpărarea bunului, prelungirea contractului sau încetarea raporturilor contractuale*”⁴⁴. Contractul de leasing reunește astfel „*sub o singură denumire un complex de operațiuni juridice deja confirmate, precum finanțarea, locațiunea, mandatul și, eventual, vânzarea*”⁴⁵.

Se observă astfel că prin încheierea contractului de leasing „*se transmite numai dreptul de folosință, proprietatea transmițându-se ulterior, numai în cazul în care utilizatorul își manifestă intenția în acest sens*”⁴⁶. Prin urmare, în cazul contractului de leasing entitatea finanțatoare deține dreptul de proprietate asupra bunului până la finalul contractului, iar dreptul de proprietate reprezintă însăși garanția finanțării⁴⁷, întrucât la finalul contractului de leasing utilizatorul are trei posibilități: să achiziționeze bunul, să îl restituie sau să continue contractul de leasing⁴⁸.

În speță societatea de leasing este proprietarul unui bun inexistent, ceea ce în mod evident echivalează cu o pagubă încă de la momentul finanțării. De asemenea, plata de către făptuitor a ratelor de leasing, chiar până la finalul contractului, reprezintă cel mult o reparare ulterioară a pagubei produse prin săvârșirea infracțiunii. Or, repararea ulterioară a pagubei nu este de natură să înlăture caracterul penal al faptei.

Dincolo de problema momentului consumării infracțiunii, se observă, totuși, că în afară de a sublinia că ultima plată a ratelor de leasing reprezenta o obligație asumată prin contractul de leasing, instanța nu a argumentat lipsa de relevanță penală a actelor de menținere în eroare. Instanța nu le-a calificat nici ca acte de inducere în eroare, în pofida faptului că trimiterea în judecată s-a dispus pentru o faptă continuată. Este posibil astfel ca instanța să fi avut în vedere tocmai ideea că în actuala reglementare menținerea în eroare nu mai este prevăzută ca modalitate de săvârșire a infracțiunii de înșelăciune. Această

⁴³ Art. 1 alin. (1): *Prezenta ordonanță se aplică operațiunilor de leasing prin care o parte, denumită locator/finanțator, transmite pentru o perioadă determinată dreptul de folosință asupra unui bun, al cărui proprietar este, celeilalte părți, denumită locatar/utilizator, la solicitarea acesteia, contra unei plăți periodice, denumită rată de leasing, iar la sfârșitul perioadei de leasing locatorul/finanțatorul se obligă să respecte dreptul de opțiune al locatarului/utilizatorului de a cumpăra bunul, de a prelungi contractul de leasing fără a schimba natura leasingului ori de a înceta raporturile contractuale. Locatarul/utilizatorul poate opta pentru cumpărarea bunului înainte de sfârșitul perioadei de leasing, dar nu mai devreme de 12 luni, dacă părțile convin astfel și dacă achită toate obligațiile asumate prin contract.*

⁴⁴ R. A. Tomescu, Contractul de leasing, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p. 68.

⁴⁵ *Idem*, p. 85.

⁴⁶ G. Tița-Nicolescu, Leasing, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 90.

⁴⁷ *Idem*, p. 92-93.

⁴⁸ E. Dragomir, G. Ciobotea, Contractul de leasing, Ed. Nomina Lex, București, 2009, p. 82.

posibilă concluzie este întărită și de faptul că în speță nu se pune problema neplății ratelor de leasing, astfel încât instanța să considere că o astfel de neplată ar reprezenta o chestiune de neexecutare a contractului. Plata ratelor reprezenta o modalitate de menținere a societății de leasing în eroare.

Deși astfel de situații sunt destul de rare în practică, dat fiind faptul că atunci când se realizează acte de menținere în eroare, de obicei, ele sunt precedate de acte de inducere în eroare, analiza acestei probleme nu este lipsită de utilitate practică pentru situațiile în care discutăm despre un subiect pasiv aflat deja în eroare sau dacă ne îndreptăm atenția către reținerea formei continuate a infracțiunii și, eventual, către stabilirea momentului de la care începe să curgă termenul de prescripție, ca în cazul de mai sus.

IV. ÎN LOC DE CONCLUZII

În mod cert intenția legiuitorului nu a fost să excludă din sfera incriminării modalitatea de săvârșire a faptei prin menținere în eroare. Totuși, prin raportare la rigorile principiului legalității incriminării și la sensul noțiunilor de inducere, respectiv de menținere în eroare, precum și la faptul că în Codul penal anterior menținerea în eroare era prevăzută doar în cazul înșelăciunii în convenții, este posibil ca în mod accidental să se fi realizat o dezincriminare parțială.

Dacă alegerea legiuitorului de a exclude din textul incriminator modalitatea menținerii în eroare poate fi interpretată ca o dezincriminare parțială, pot apărea situații inechitabile în combaterea fenomenului infracțional. În acest sens, ne putem imagina o situație ipotetică, similară celei din speța de mai sus. Să presupunem astfel că o persoană încheie un contract credit ipotecar cu scopul declarat de a achiziționa un imobil, imobil care este însă fictiv. Paguba se produce în patrimoniul instituției bancare în momentul efectuării plății către pretinsul vânzător al bunului imobil inexistent, ceea ce înseamnă că acela este și momentul consumării infracțiunii. Dorind să evite atragerea răspunderii penale, făptuitorul plătește ratele lunare timp de 5 ani și reușește să mențină astfel în eroare persoana vătămată. În aceste condiții, dacă menținerea în eroare nu mai are relevanță penală, după acești 5 ani termenul de prescripție pentru infracțiunea de înșelăciune este împlinit, iar din momentul respectiv subiectul activ al infracțiunii de înșelăciune poate înceta actele de menținere în eroare fără a suporta consecințe de natură penală. Faptul că paguba a fost parțial acoperită prin plata ratelor lunare nu prezintă relevanță sub aspectul existenței infracțiunii.

Dacă interpretăm, totuși, că paguba se produce abia în momentul în care făptuitorul încetează să mai plătească ratele scadente, acela va fi și momentul în care se consumă infracțiunea de înșelăciune. Urmând o astfel de interpretare, situația prezentată ar putea fi evitată. Însă, de la caz la caz, atunci când vorbim despre contractarea frauduloasă a unor credite și restituirea sumei împrumutate eşalonat, apreciez că dacă aceste credite sunt garantate, privarea creditorului de garanția creditului reprezintă o pagubă în sine, astfel că paguba se produce în momentul în care persoana vătămată acordă creditul și instituie garanția.

În astfel de situații relevantă este intenția de a obține folosul material injust și, implicit, de a pricinui paguba. Atât timp cât la momentul încheierii contractului făptuitorul nu urmărea îndeplinirea obligațiilor contractuale, ci prin plata primelor rate urmărea doar menținerea în eroare a victimei pentru a putea păstra beneficiul injust, paguba se produce

încă din momentul în care persoana vătămată transferă suma de bani ce face obiectul finanțării.

În practică s-au întâlnit însă și situații în care instanțele au apreciat că fapta nu constituie înșelăciune, nici măcar în formă tentată - „*în condițiile în care restul debitului nu este declarat scadent anticipat, inculpatul nu a sîstat plata ratelor lunare și sumele de plată au scadențe viitoare, nu se poate afirma că prejudiciul produs băncii este format din restul debitului. Ba dimpotrivă, banca nu a suportat nicio pierdere pînă la acest moment, contractul derulându-se în parametrii acceptați de bancă, aceasta încasând dobânzi, comisioane și taxe în urma încheierii creditului*”⁴⁹. În speța citată însă, făptuitorul nu a urmărit fraudarea instituției bancare prin obținerea creditului, ci a urmărit să obțină o finanțare în condițiile în care situația sa personală ar fi condus la respingerea unei cereri oneste în acest sens.

Mai pot fi imaginate situații în care victima unei infracțiuni de înșelăciune, fiind indusă în eroare de o persoană X, poate fi ulterior menținută în eroare de o persoană Y, care urmărește obținerea unui folos patrimonial propriu, independent de paguba produsă prin fapta lui X. Într-o atare situație, Y profită de faptul că persoana vătămată se află deja într-o stare de eroare și nu face decât să întărească percepția greșită pe care o are persoana vătămată cu privire la un anumit fapt, menținând-o în aceeași stare de eroare. Într-o atare situație, dacă actele de menținere în eroare nu au valențe penale, Y nu ar putea răspunde penal. Desigur, s-ar putea argumenta că *inducerea în eroare* este acoperitoare și pentru această situație, însă argumentarea ar face abstracție de sensurile celor două noțiuni, prezentate *supra*.

Se observă astfel că eliminarea *menținerii în eroare* din textul incriminator poate genera un vid legislativ pentru situații ca cele descrise mai sus.

Ca propunere *de lege ferenda*, textul ar putea fi modificat prin renunțarea la cerința inducerii în eroare. Propunerea se aliniază opiniei minoritare prezentate *supra* cu privire la elementul material al infracțiunii de înșelăciune. Diferența constă în faptul că este eliminată condiția *inducerii în eroare*, condiție care, în opinia mea, nu prezintă utilitate practică deoarece starea de eroare este realizată în mod implicit atât timp cât paguba s-a produs ca urmare a acțiunii *de a prezenta în mod nereal o anumită situație, respectiv acțiunea prin care făptuitorul înfățișează, arată, expune, aduce la cunoștința altei persoane o anumită situație de fapt căreia îi atribuie o altă aparență decât cea reală*.

O altă posibilitate ar fi reintroducerea *menținerii în eroare* ca modalitate de săvârșire a faptei, ceea ce ar lărgi spectrul de aplicare al textului incriminator și la înșelăciunea clasică, dat fiind faptul că în Codul penal anterior modalitatea menținerii era posibilă doar pentru înșelăciunea în convenții.

⁴⁹ Curtea de Apel Bacău, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, *Hotărâre nr. 1334/2019*, cod RJ 952383e4, disponibilă pe www.rejust.ro.